

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

DECEMBER 8 • 2006

Wexiö gymnasii myntkabinett – en rysare i överlevnad

”Den nya carolinska tiden” under Karl XV

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinetts hemsidor i www.numismatik.se respektive www.myntkabinetttet.se. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften ges ut den andra veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstås att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
? sida (72 x 105 mm)	600 kr
? sida (151 x 105 mm)	1.200 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a + 3:e omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan 1/1 i färg	5.000 kr
4:e omslagssidan ? sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinetttet.se. Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

Innehåll SNT 8 • 2006

Sid

Artiklar och notiser

Wexiö gymnasii myntkabinett. En rysare i överlevnad	184
Lugnhamns Linne-Blekeri och Spinn Skola – ett utsökt vackert aktiebrev från 1797	189
Vad kvinnor gjort för kvinnor (2)	190
”Den nya carolinska tiden” under Karl XV	195
Ett brev från den svensk-amerikanske myntsamlaren Ragnar L. Cederlund	196
Stockstraff för bortsnappad dubbelslant vid juletid	199
Riksbankens medalj till 250-årsminnet 1918	200
Jubileumsmyntskön 1897 med stolar, filter och matkorgar	202

Stående rubriker

Nytt om böcker – recensioner	198
Personalia. Erik Lindbergs Fond	198
Ny medalj. En svensk armémedalj – med engelsk text	199
Boktips	201
Nya sedlar	201
Föreningar	201
Pressklipp	201

Omslag

Den folkkäre kungen Karl XV kommer åkande nedför Slottsbacken i en släde dragen av två hästar den 19 februari 1868, samma år som den första svenska carolinen gavs ut. En sådan ses infälld i bilden. Efter kungen kommer ytterligare minst fyra slädpartier. Till vänster om kungen i släden sitter hans gemål, drottning Lovisa iförd glasögon. Till vänster ser man den byggnad som numera inhyser bl.a. Kungl. Myntkabinetttet.

Teckning av Gustaf Broling, född 1831, son till kopparstickaren och föreståndaren för Riksbankens sedeltryckeri Carl Abraham Broling. Gustaf Broling var verksam som illustratör i flera svenska och utländska tidningar. Läs mer om carolinen i notisen skriven av Monica Golabiewski Lannby på sid. 195.

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätterier & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

DECEMBER

12 SNF:s julfest

Plats: Banérgatan 17

18.00 Föreningens traditionella julmöte med bl.a. frågesport, glögg och pepparkakor.

2007

FEBRUARI

21 Föreningskväll

Plats: SNF:s lokal, Banérgatan 17

18.00 Lättsamt, aktuellt tema samt kaffe med tilltugg.

MARS

24 Numismatiskt seminarium

Plats: SNF:s lokal, Banérgatan 17

10.00-ca 18.00 Dagen kommer att innehålla ett antal numismatiska föredrag med avbrott för gemensam lätt lunch samt eftermiddagskaffe. Hittills klara bidrag kommer från Magnus Tagesson (mynt på webben), Kjell Holmberg (medeltidsmynt), Magnus Wijk (Gunnar Ekström) och Jan-Olof Björk (projektet *Den svenska mynthistorien*); fler detaljer i kommande nummer.

APRIL

SNF:s årsmöte i Stockholm

Datum, tidpunkt och program meddelas senare

14 FRIMYNT i Helsingborg

Plats: Idrottens Hus, Helsingborg

11.00-18.00 Representanter från SNF kommer att finnas på plats för att träffa nya och gamla medlemmar samt sälja litteratur. OBS! 2007 varar mässan bara en dag, men i stället något flera timmar än som vanligt på lördagen.

25 Föreningskväll

Plats: SNF:s lokal, Banérgatan 17

18.00 Lättsamt, aktuellt tema samt kaffe med tilltugg.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6. Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

www.myntkabinettet.se

Tumba Bruksmuseum

Adress: Sven Palmes väg 2, Tumba. Pendeltåg; buss 725.

Utställningar: sept. – maj, lörd.-sönd., juni – aug. tisd.-sönd., kl. 11.00-16.00.

www.tumbabruksmuseum.se

Wexiö gymnasii myntkabinett

En rysare i överlevnad

Av Lars Thor

Vid en rad svenska gymnasier finns – eller har åtminstone funnits – mynt- och medaljsamlingar. De grundades i ett antal stiftstäder under framför allt 1700-talets slut och 1800-talets början som ett uttryck för att modernisera skolundervisningen i ämnen som klassiska och moderna språk, konst, geografi och historia. Mynten och medaljerna användes som kunskapskälla och illustrationsmaterial i en tid då annat bildmaterial var sparsamt förekommande. Ibland sammanfördes mynt- och medaljsamlingarna med stenxor och andra fornyfynd, uppstoppade fåglar och konserverade kräldjur till vad man kallade kuriosakabinett.

Naturligtvis har de allra flesta av de mynt- och medaljsamlingar som en gång grundades gått ett oblikt öde tillmötes. Bättre illustreringsmaterial gjorde en del av dem överflödiga. Några packades ner. Andra skingrades på olika sätt eller utsattes för stölder. Men Wexiö gymnasii myntkabinett överlevde processen, låt vara med ett par stölder under resans gång. Överlevnaden hänger helt och hållet samman med det stora numismatiska intresset hos tre läroverkslärare, som sammanlagt under mer än hundra år skötte om och förmerade samlingen i Växjö.

I domkyrkotornet 1792-1864

När Gustav III avled i mars 1792 som en följd av attentatet vid operamaskeraden i Stockholm sägs det att hans själasörjare, Växjöbiskopen Olof Wallquist, satt vid dödsbädden. Sedan förmyndarregeringen tillträtt strax därefter flyttade Wallquist tillbaka till Växjö, varvid han förde med sig en icke obetydlig myntsamling. Den kom att utgöra grunden för den blivande gymnasiesamlingen.

Den första donationen till myntkabinettet följdes av flera, och samlingen förvarades i tornet i Växjö domkyrka. Dit införskaffades ett särskilt myntskåp, och vid visning drog myntlådorna ut och bars till det intilliggande karolinerlyseumet, där undervisningen ägde rum. Troligen omfattade myntkabinettet redan 1795 bortåt tusen nummer.

Den 6 juni 1798 mottog ”Wexiö Kongl. Gymnasii Myntkabinett” en

1. Växjö läroverk (t.v.) och Smålands museum (i mitten), färdigställda 1889 respektive 1885. Läroverket revs på 1960-talet för att ge plats för lasarettets utbyggnad. Smålands museum har byggts till i olika omgångar, senast 1996. Oljemålning från 1900-talets början. Okänd konstnär. Smålands museums samlingar.

av de största donationerna i sin historia. Då skänkte förre landshövdingen i Kronobergs län, Georg Henrik Falkenberg, en i hans släkt under flera generationer hopbragt samling, som bestod av 570 mynt och fyra sedlar.

Biskop Olof Wallquist ryckte hastigt bort när han bevistade riksdagen i Norrköping 1800. Han var då bara 45 år och hade drabbats av ett slaganfall. Hans frånfalle medförde en från många håll omvitnad förslappning och disciplinlöshet inte bara i stift och domkapitel utan också vid gymnasiet, både vad gäller lärare och elever. Den lärare, som från år 1800 skulle sköta både bibliotek och myntkabinett, var uppenbarligen helt ointresserad av det numismatiska arvet. Det sägs att han under flera år inte ens öppnade myntskåpen.

Så hände det sig att den nyblivne biskopen Ludvig Mörner den 12 mars 1804 hade besök av sin bror, översten Carl Mörner. De skulle tillsammans bese Wallquists berömda bibliotek och myntkabinett. Den medföljande läraren/bibliotekarien assisterade vid myntskåpen och ”utdrog den ena lådan efter den andra. Alla voro tomma”. Det som här så dramatiskt avslöjades var en förödande plundring, som företagits av två

gymnasister, en prästson i Växjö och en bondeyngling från Södra Sandsjö socken. De hade utan större svårighet lagt beslag på nycklar till bibliotek och myntskåp.

De här tillgreppen kunde knappast ha skett under Wallquists stränga ledning. Ändå hade de pågått under lång tid och innebar nästan total förskingring av den falkenbergska samlingen. Allt som allt hade förövarna tillgripit omkring 800 nummer, allt guld och egentligen allt lödigt silver. Det stulna hade sålts till ett par guldsmeder i staden. När de ädla metallerna var slut hade även en kopparslagare varit mottagare av tjuvgods.

Nu hade det varit fullt naturligt om historien om myntkabinettet i Växjö varit avslutad och lagd till handlingarna som en intressant och smula vemodig episod i en svensk landsortsstads kulturhistoria. Men det märkliga är att det hela tog en annan vändning. Det skedde genom en restaurering, föranstaltad av biskopen Ludvig Mörner, som tydligen kände dåligt samvete över att stölderna ägt rum under hans ämbetsmannaperiod. Så kom det sig att man på sju år, fram till 1811, skapade en ny samling som, åtminstone numerärt, kunde mäta sig med den som

fanns före stölderna. Under denna restaurering märks en större donation av kyrkoherden i Femsjö, Theodor Fries, far till den sedermera berömda botanikern Elias Fries.

När allt detta väl genomförts och myntens och medaljernas antal någorlunda återställt tappade dock alla inblandade, såväl präster som andra ståndspersoner, intresset för myntkabinettet. Man tyckte att man nu gjort nog, en åsikt som även delades av biskop Mörner. Därmed inträdde en lång period av stiltje. Under rader av år skedde inte ett enda köp. Icke heller några gåvor skymtar i urkunderna. Esaias Tegnér's biskopstid utgör härvid – märkligt nog – inget undantag. Den kände biskopen borde ha förstått värdet av till exempel symbolerna hos medaljerna.

I Karolinerhuset 1864-1889

Den gamla skolbyggnaden i Växjö, även kallad Karolinerhuset och belägen intill domkyrkan, hade med tiden blivit alldeles för trång för att kunna fylla sitt ändamål. Därför flyttade man 1860 gymnasieundervisningen till Norrtullskolan några hundra meter bort. Karolinerhuset genomgick en stor renovering 1861-1862, och under de följande åren flyttades biblioteket dit från domkyrkotornet. Även myntkabinettet, som ända till 1916 räknades som annex till biblioteket, fick flytta med, troligen 1864.

Man kan lugnt påstå att myntkabinettet efter flyttningen gick en ny väg till mötes med tydlig livaktighet och tillväxt. Visserligen levde trångboddheten kvar, och någon utställning var det inte tal om. Alltjämt låg mynten och medaljerna i skåp, och från 1870 i ett då anskaffat större järnskåp. Det nya intresset för myntkabinettet kan till viss del förklaras med att den redan under biskop Wallquists tid grundade "konstkammaren" fått flytta med. Konstkammaren utvidgades och ombildades 1867 på initiativ av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius till ett historiskt-etnologiskt museum, Smålands museum.

Intressantast bland myntkabinetets nyförvärv under den här perioden är två vikingatida myntfynd, det ena från Kexås by i Mistelås socken, det andra från Torlarp i Berga socken. Båda dessa fynd hade förvärvats av Hyltén-Cavallius och överlämnats 1867. Egentligen borde de ha anmälts till Kungl Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademien, men någon sådan rapportering skedde inte. När man senare fick kännedom om saken i Stockholm lät man fynden stanna i Växjö.

2. Samuel Edvard Melander,
föreståndare för myntkabinettet i Växjö 1871-1907.
Foto i Smålands museums samlingar.

Även om en hel del hände med myntkabinettet under tiden i Karolinerhuset, så fanns det en man som inte var nöjd med sakernas tillstånd. I läroverkets årsredogörelse 1885 konstateras att samlingen i brist på utrymme inte kunde framläggas eller förevisas, och i redogörelserna från 1888 och 1889 fortsätter klagomålen vad gäller bristen på visningslokal. Den som klagade var lektorn Samuel Edvard Melander, och hans påpekanden gav resultat.

Det visade sig att Norrtullskolan redan efter ett par årtionden var otillräcklig för den undervisning man önskade bedriva. Därför uppfördes under 1880-talet en ny läroverksbyggnad på den nuvarande lasarettstomten. Därmed framskymtar en ljusning: "Emellertid kommer ett rum i det nya läroverkshuset att till myntkabinettet ofördörligen inredas." Melander hade genom alla klagomålen nått sitt mål, ett särskilt rum vid andra våningens norra korridor gjordes till myntkabinett.

I egen lärosal på Högre allmänna läroverket 1889-1907

Samuel Edvard Melander, i januari 1881 förordnad till bibliotekarie och därmed också föreståndare för myntkabinettet, var född 1844, studerade vid Växjö läroverk och blev student i Lund 1863. Han promoverades redan våren 1868 till filosofie doktor, förordnades 1869 till docent i grekiska språket och litteraturen, uppehöll läsåret 1869-1870 professuren i grekiska i Lund för att sedan utnämnas till lektor i latin och grekiska i Växjö, där han tillträdde sin tjänst den 1 januari 1871 – ännu inte 27 år fyllda. *Fig. 2.*

Redan den uppseendeväckande snabbheten i studier och karriär låter

oss här ana en man av ovanlig kapacitet. Melanders gärning i myntkabinettet besannar också en sådan bedömning: frikostiga och intresserade gynnare hade myntkabinettet haft förut, nu får institutionen för första gången en föreståndare av stora mått. Medan många företrädare ansett biblioteket som huvudsak och myntkabinettet som bisak, som utan större nackdel kunde försummas, ägnade Melander myntkabinettet lika stort intresse som biblioteket. Ja, frågan är om inte myntkabinettet blev hans speciella skötebarn.

Hur Melander fattade intresse för mynt och medaljer vet vi inte. Ingenting tyder på att han under sin skoltid lärt känna myntskåpen i domkyrkotornet. Men som lektor från 1871 har han troligen fått någon kontakt och hans första gåva kommer 1876, då han skänker den medalj, som Lunds universitet låtit slå till sitt 200-årsjubileum 1868, Melanders promotionsår, en medalj som Melander troligen själv fått. Från 1881 kommer gåvorna tätt, samtidigt som föresatsen att skapa bättre yttre förhållanden för institutionen blir allt fastare och otaligheten större.

I det här sammanhanget reflekterar man gärna över de olika läroverksamlingarnas vidare öden i Växjö. Troligen är det så att Melanders allmer stegrade numismatiska intresse sattes långt före intresset för såväl biblioteket som den konstskammare som han trots allt måste ha kommit i kontakt med. Följden blev att biblioteket blev kvar på sin gamla plats sedan det nya läroverket invigts, medan konstskammarens föremål småningom fördes till det 1885 färdigställda Smålands museum. Melander tog helt sonika med sig myntsamlingen till läroverket sedan han med

kraft genomdrivit att få sig en visningssal tilldelad.

I det nya läroverkshuset, som stod färdigt 1889, gick Melanders drömmar i uppfyllelse. Det var ett ganska stort rum som han nu fick till sin disposition, enligt byggnadsritningen cirka 6x7 meter, en för den tiden betydande yta för visningen av en samling av detta slag. Hur rummet var inrett vet vi tyvärr inte, inte ens någon minnesanteckning står att finna. Vi vet egentligen bara att montrar och skåp funnits.

Man behöver inte särskilt mycket fördjupa sig i de skriftliga minnesmärken som Melander lämnat efter sig, framför allt en katalog, diaries och de årliga rapporterna i läroverkets årsredogörelser, för att kunna avläsa en helt ny mångsidighet i myntkabinettets verksamhet, bedrivna med energi och intresse. I och med en färdig utställning var regelbundet öppethållande möjligt – låt vara bara under någon timma i veckan höst och vår. Därmed blev myntkabinettet känt och gävor strömmade in från allmänheten, från kollegor och umgängesvännen, från släktingar och elever. Myntkabinettets dubblettförråd utnyttjades till byten med privatsamlare men också med andra gymnasier: Strängnäs, Örebro, Östersund, Kalmar och Kristianstad nämns.

Melanders donationer blev allt större och dyrbarare vartefter åren gick: de uppgår till över tusen nummer, däribland ett tiotal guldmünt, ett dussin plåtmynt och ett femtiotal riksdalrar. Men de är i själva verket säkerligen ännu större eftersom han av allt att döma åtskilliga gånger, för att förvärva dyrare objekt, tillsköt mellanskillnad när anslagen inte räckte. Melanders donationer kan beräknas uppgå till lika stora belopp som anslagen och kan mäta sig med de allra största donationerna i myntkabinettets historia. Kvantitativt ungefär fördubblades föremålsbeståndet under Melanders tid, från ca 4 200 till nästan 8 300, men kvalitativt är tillväxten ännu större.

Melanders föreståndartid slutade i en tragisk katastrof. Med mindre kan man knappast beteckna avgången 1907, två år innan Melander uppnådde pensionsåldern. I april 1907 kom dråpslaget, då det meddelades att myntkabinettets rum från och med höstterminen detta år skulle disponeras som klassrum för en ny gymnasieklass. Att den anstormande naturvetenskapliga undervisningen behövde både pengar och utrymme

3. Gustaf Hilding Rundquist, föreståndare för myntkabinettet i Växjö 1916-1965. Foto i Smålands museums samlingar.

är ofrånkomligt. Den skolbyggnad som byggdes på 1880-talet var inte projekterad för att rymma också den ett par årtionden senare i Växjö expanderande reallinjen.

Att Melander haft svårt att förstå den nya situationen är nog klart, men när detta är sagt, måste å andra sidan konstateras, att rektorn Olof Josephson knappast kan ha haft förståelse för vidden i den gärning, som Melander i mer än 25 år utfört i myntkabinettet. Dagen efter det att Melander fått besked om det öde som väntade myntkabinettet låg på rektorns bord Melanders avskedsansökan, både från biblioteks- och myntkabinettssuppdragen. Den var hållen i behärskade ordalag men utan tvekan präglad av vrede, sorg och bitterhet. Det tjänar inte mycket till att spekulera över vad myntkabinettet förlorat i och med Melanders försvinnande, men förmodligen skulle Melanders fortsatta omsorg om och gåvor till samlingarna tillfört dem betydande värden. Nu bröt Melander resolut kontakten med myntkabinettet, och fastän samlingsarna efter några år fick en liten lokal, satte han aldrig sin fot där.

I Högre allmänna läroverkets källare 1916-1935

Myntkabinettets alla föremål packades ner, placerades i arkivet vid rektorsexpeditionen och dömdes därmed till några års nästan total glömska, även om årsredogörelserna 1907 och 1910 låter antyda något annat. Att

denna undanskymda tillvaro inte kom att vara mer än ungefär ett årtionde beror på två viktiga personförändringar i skolans kollegium. Den ena är att rektor Josephson 1910 lämnade Växjö och efterträddes av Gustaf Ernst, som insåg det olämpliga i rådande förhållanden för mynt och medaljer, vilka i stället borde utnyttjas i undervisningen. Den andra viktiga förändringen är att till Växjö läroverk 1915 knutits adjunkten Hilding Rundquist. Fig. 3.

Så fort sig göra lät, närmare bestämt 1916, inreddes en källarlokal som förvarings- och arbetsplats för myntkabinettet. Man nådde dit från bottenvåningens norra korridor via kraftiga järndörrar och en brant källartrappa, som också utgjorde enda ventilationsmöjlighet. Några fönster fanns inte, varför heller aldrig något dagsljus kunde tränga in. Inte heller från denna lokal finns något fotografi eller någon minnesskiss bevarade, men golvytan kan knappast ha varit mer än 15 kvadratmeter, och även om utrymmet var rationellt tillvarataget, måste trångboddheten för skåp och montrar ha varit markant. Till obehagen hörde lokalens benägenhet att främja tennpest.

Att myntkabinettet under dessa torftiga yttre förhållanden inte bara kunde fortleva utan också gå en uppsvingets tid till mötes måste nästan helt tillskrivas Hilding Rundquist. Han hade inte tidigare sysslat med numismatik, inte heller inspirerats av Melander. Ett märkligt inslag i detta sammanhang är att Melander och Rundquist aldrig träffades och pratades vid, trots att Melander levde i Växjö i nio år efter Rundquists ankomst dit. Men Rundquist måste av allt att döma ha insett myntkabinettets betydelse och tog sig med kraft och glädje an sin nya uppgift, trettio år gammal. Nu fick myntkabinettet åter regelbundna öppettider, bytesverksamhet kom igång, och mynt och medaljer utnyttjades återigen i undervisningen.

Snart föresatte sig Rundquist att ge samlingen en katalogisering av annat, enhetligare och utförligare slag än vad den förut haft. Melander hade, bland annat i brist på numismatisk litteratur, inte förtecknat mer än de svenska avdelningarna av mynt, medaljer, sedlar och plåtmynt.

Nu vidtog ett jättearbete, som – ifråga om enbart mynten – kom att sträcka sig över två årtionden och krävde ett sällsynt uppbåd av krafter och intresse. De nattimmor är oräkneliga, som Rundquist använde för

katalogskrivande, som för övrigt skedde vid en minimal arbetsskiva, en utfällbar skåpklaff på cirka en kvadratmeters yta.

Rundquist kunde arbeta både två och tre timmar efter midnatt. Betecknande är en episod, då han en gång ännu klockan fem på morgonen inte kommit hem och hans hustru oroligt sökte rätt på honom i "myntans" källare, där han allttjämt idogt arbetade. Rundquist lugnade hustrun med att påpeka, att hon ju visste att källardörren kunde gå i baklås – vilket den alltså gjort denna gång – och att det inte gick någon nöd på honom: han hade ett nöjsamt arbete att syssla med.

Hilding Rundquist var en närmast otrolig arbetsmyra. Det sägs dessutom att han under sin mångåriga lärargärning inte hade en enda sjukdag och att han och hustrun var kända för umgänge i hemmet med en hel del goda vänner. Att Rundquist mitt i allt detta även var en flitig ordensbroder och ivrig körsångare gör givetvis inte bilden av honom mindre imponerande. Dessutom rådde stark lärarbrist vid tiden för hans pensionering, vilket i sin tur ledde till åtskilliga "övertidstimmar" vid läroverket.

Att Hilding Rundquist trivdes med sitt katalogskrivande är självklart. Han fick nytta av sina gedigna och breda studier, han undervisade i svenska, historia och geografi och han lärde sig behärska myntinskrifter på ryska och grekiska och dessutom på en rad österländska språk. Han hade också ett allmänkulturellt konst- och personhistoriskt intresse liksom ett otroligt minne för namn, årtal, historiska och geografiska sammanhang. I avsaknad av viktig numismatisk litteratur kunde Rundquist få genomgå många mängder av firmakataloger för att kunna bestämma ett enda mynt. Hittade han till sist rätt, omvittnas hans förtjusning ha varit enorm.

Efter närmare tjuugo år av hårt och ideellt forskningsarbete förelåg det sista av fyra häften av Hilding Rundquists *Förteckning över Växjö högre allmänna läroverks mynt- och medaljsamling*. Trots att endast katalogen över mynten trycktes handlar det om ett fortfarande mycket tillförlitligt verk, som börjar med myntkabinettets långa historia och avrundas med den utländska samlingen. Vid Smålands museums invigning av tillbyggnaden 1935 överlämnades till dåvarande kronprinsen Gustav Adolf det första exemplaret av Rundquists verk, specialbundet av bokbindarmästaren Carl Svanberg.

Grundmaterialet till den tryckta versionen av myntförteckningen hämtades från de många bundna folioband som utgör den egentliga katalogen. Givetvis fortsatte Rundquist sin gärning genom att föra in och beskriva alla nyförvärv efter 1935. De många foliobanden är därför i dag en numismatisk raritet, som får varje museiman med erfarenhet av specialområdet att falla i stum beundran över prestationen.

Melander kunde under sin föreståndartid räkna med ganska rejäla anslag för inköp. Rundquist däremot hade mycket små sporadiska anslag, långa tider inga anslag alls. Att ändå föremålsbeståndet också under sin källartillvaro kraftigt kunde ökas har alltså sin grund nästan enbart i givmildhet från en förstående allmänhet, inte minst Rundquists kollegor och lärjungar.

Gåvorna var många och som regel mindre betydande, men en mycket stor donation, den största under Rundquists tid, fick han motta Luciadagen 1924, "lyckodagen". Då skänktes postumt av den världsberömda sångerskan Christina Nilsson, gift grevinnan de Casa Miranda, 132 mynt och medaljer, varav icke mindre än 61 var av guld, vägande nära ett halvt kilo. Därmed mer än fördubblades guldföremålens antal. Man skulle kunna tro att Christina Nilsson varit en intresserad och kunnig myntsamlare, men snarare var det så, att den berömda världsartisten under sina många resor i Europa och Amerika utan plan spontant köpt framför allt guldmünt. Någon penningbrist har hon under sin storhetstid som sångerska inte behövt kännas vid.

I genomgångsrum i Smålands museum 1935-1965

I Smålands museum hade under flera årtionden genom donationer samlats diverse myntpartier, dock utan att ordnas eller katalogiseras. Att på en plats av Växjö storlek tänka sig två myntutställningar var naturligtvis omöjligt, varför museets föremål 1925 överförts till läroverkets myntkällare, vilket i sin tur knappast heller var någon bra långsiktig lösning. Så småningom uppkom då tanken att i stället överflytta läroverkets samlingar till museet, något som blev möjligt efter dess tillbyggnad 1935.

Nu fick det gamla myntkabinettet, utökat med museets betydligt mindre samling, ett större rum med dagsljus. Men golvytan var också i detta utrymme knapp, varför man tvangs att göra montrarna höga och under dem

inrätta förvaringsskåp som onekligen var svåra att arbeta med. Mot svart sammet i montrarna och på mängder av lister visades så många mynt och medaljer man möjligen kunde få plats med. Högst upp mot taket placerades alla plåtmynt man hade – nästan hundra.

Sådan var 1930-talets utställningsteknik. Det hela var kompakt och svåröverskådligt. Som arbetslokal hade Hilding Rundquist bara en liten trappgarderob med snedtak, av honom själv skämtsamt benämnd myntkabinettets kansli. Där rymdes det minimala skrivskåp som följt med från läroverkets källare och det bibliotek som samlats. Det är nästan otroligt att Rundquist i detta utrymme under ytterligare trettio år kunde fullfölja sitt katalogiseringsarbete. I de volymer som tidigare omtalats förtecknades och nyskrevs avdelning efter avdelning av samlingarna, både vad som förut funnits och nyttillskott, mynt, medaljer, sedlar, polletter, spelpenningar, sigillavtryck, till och med lottsedlar och ransoneringskort. Noteringarna gjordes med prydlig piktur och åtskilliga försågs med noggranna avritningar. Vissa medaljbeskrivningar svälde till kulturhistoriska artiklar.

Under Rundquists tid nästan trefaldigades antalet originalföremål från cirka 8 000 till nära 24 000. Han förestod kabinettet i nästan 49 år, ständigt lika intresserad av sin uppgift. Hans sista tid – han avled i maj 1965 – kom dock att fördunklas av en omfattande stöld. Visserligen brukade Rundquist säga att "inte sedan 1804 har något alls försvunnit", men även den här gången var två skolpojkar inblandade. De lyckades att i de dåligt bevakade och olarmade lokalerna tillskansa sig flera hundra mynt, som såldes till vad man skulle kunna kalla spottstyverpriser. Poli-

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER

MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42

111 20 STOCKHOLM

TEL 08 - 411 08 07

sen spårade tjuvarna, och en del av stöldgodset återbördades. Men trots detta och trots ersättningsköp saknas fortfarande framför allt ett sextiotal svenska riksdalrar, däribland många av Melanders gåvor.

I nya lokaler sedan 1971

Så har vi kommit till den tredje av de läroverkslärare som ägnade hela sitt fritidsintresse åt att vårda och utveckla museisamlingen. Det rör sig om Gunnar Sundberg, läroverksadjunkt och erfaren numismatiker. Om att efterträda vännen och äldre kollegan Hilding Rundquist sade Sundberg själv att han accepterade förtroendet med glädje men inte utan bänvan. *Fig. 4.*

Trots allt det uppslitande och tråkiga som hade hänt var man i alla fall inne i det "glada 1960-talet", en tid då till och med museivärlden fick mer resurser till sitt förfogande. Än en gång packades samlingarna ner inför iordningställande av ett nytt myntkabinett, och Gunnar Sundberg grep sig verket an med att skapa den utställning som fortfarande visar det bästa av de cirka 40 000 föremål som numera finns i samlingarna.

Det tog sex år innan en ny visningssal stod färdig. Det krävdes givetvis grundlig planering och betydande tillskott av pengar. Medan ritningar utarbetades av arkitekt Bent Jörgen Jörgensen och montrar framställdes, företogs en rad andra förberedelser. Under den långa inredningstiden leddes arbetet av Gunnar Sundberg i nära samarbete med den dåvarande ledningen och styrelsen vid Smålands museum. Goda råd lämnades av Kungl. Myntkabinettet i Stockholm och ett antal privatpersoner. Samtidigt behöll fortfarande formellt den gamla läroverkssamlingen sin gamla kontakt med Katedralskolan i Växjö, som vid den här tiden ersatt den gamla uttjanta och rivna läroverksbyggnaden. Således omnämndes fortfarande myntkabinettets verksamhet i skolans årsberättelser samtidigt som skolan också utsåg revisorer för verksamheten.

I den nya utställningen satsade man inte på massverkan utan desto mer på typexemplar och på instruktiva texter. Det största utrymme har ägnats den svenska avdelningen, illustrerande nästan tusen års mynthistoria i Sverige och dess besittningar, däribland 24 typer av plåtmynt. Också utländska i Sverige gångbara mynt visas, t.ex. Norges och Danmarks under skandinaviska myntunionens tid, 1870-talet till 1920-ta-

4. Gunnar Sundberg, föreståndare för myntkabinettet i Växjö 1965-1997.
Foto: Bertil Olsson, Smålands museums samlingar.

let. Kungliga och enskilda medaljer har fått sin plats, knappt 400 strängt utvalda av cirka 3 000. Den svenska sedelhistorien finns med, men även Grekland och Rom, minnen från Huseby samt Christina Nilssons viktigaste donationer.

Gunnar Sundberg gick ur tiden 1997 efter att ha fört Wexjö gymnasii myntkabinett fram till dess nuvarande status. Förutom gärningen att bygga upp utställningen och hålla kontakten med en lång rad donatorer och andra tillskyndare var han även redaktör för *Kronobergsboken* 1987. Den bär titeln "Från myntkabinettet i Växjö" och kunde tack vare Sundbergs stora kontaktyta ges det breda innehåll som speglar en lång rad föremål och händelser i den gamla institutionens långa historia. Han spelade även en ledande roll när det

gällde att fira myntkabinettets 200-årsjubileum 1992.

Ursprungligen grundat för gymnasiet står Wexjö gymnasii myntkabinett fortfarande till undervisningens förfogande, även om samlingen i dag blivit en naturlig del av Smålands museum. Den administrativa kopplingen till gymnasiet har i princip upphört samtidigt som myntkabinettet fått behålla en från museet fristående status på så sätt att dess samlingar, bibliotek och arkiv hålls samman i egna lokaler.

Det numera omfattande biblioteket står – liksom arkivet och de icke utställda delarna av samlingarna – till förfogande för intresserade forskare. Därmed är sagt att ett av de mest omfattande myntkabinetterna i Sverige har samma tillgänglighet som de flesta andra offentliga museisamlingarna i landet.

Denna artikel är baserad på den historik som utarbetades av Hilding Rundquist i *Förteckning över Växjö högre allmänna läroverks mynt- och medaljsamling* (1928-1935) och som i sin tur bearbetades av Gunnar Sundberg i uppsatsen "Två sekler i Växjö myntkabinettets historia", tryckt i *Kronobergsboken* 1987. □

Lästips i SNT!

Sundberg, G.: Silverbägare med mynt i Växjö. SNT 1984:1 s. 12-13.
– Medaljdonation till Växjö. SNT 1990:1 s. 16.

Knutsson, Ch.: Wexjö gymnasii myntkabinettets tillkomst. SNT 1992:7 s. 168-174.

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

*Box 5132 102 43 Stockholm
Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13*

**KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR**

*Lagerlista över svenska person-
medaljer och numismatisk litteratur
www.nordlindsmynt.se*

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(*uppge samlarområde*)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Lugnhamns Linne-Blekeri och Spinn Skola – ett utsökt vackert aktiebrev från 1797

Våra gamla aktiebrev från 1700- och 1800-talen innehåller mängder med spännande information om svenskt företagande i gamla tider, ägarna, tryckerihistoria m.m. Ofta får vi också fantastiskt fina vinjettbilder på fabriksbyggnader, lokomotiv, segel- och ångfartyg, företagssymbolik och mycket annat. Det är en sann guldgruva för den historiskt intresserade, för den som söker nya bildmotiv till artiklar eller helt enkelt bara tycker om att hantera och kanske till och med äga något vackert.

Det är självfallet svårt att skapa en tio-i-topplista över de finaste svenska aktiebrev, men jag misstänker att flera av de följande skulle kunna få finnas med: Stenkols Grufvan Konung Gustaf IV Adolph i Höganäs (1805), Ångfartyg för fart å Göthaelf och Wenern (1821), Ridhus af Sten uti Fästnings-Bastionen Gustavus Magnus i Göteborg (1824), Porla Brunn (1826), Ortopediskt Gymnastiskt Institut vid Djurgårds Brunn (1827), Westindiska Handels Bolaget i Stockholm (1828), Badhus i Göteborg (1828), Skånska Privat Banken i Ystad (1831), Wermländska Provincial-Bank – Bolaget i Karlstad (1833), Bolag för Fullblodshingsten Trooper i Göteborg (1835), Wermländska Diligence-Bolaget i Christinehamn (1836), Ångbogsserings-Rederie för Transporter på Mälaren i Stockholm (1837), Förnyade Skånska Privat Banken i Ystad (1841), Linköpings Ångfartygs-Bolag (1845), Bolaget Ångfartyget Hjelmaren (1847), Bolaget för Ångbåtsfarten emellan Stockholm och Westeras (1847) o.s.v.

Till denna grupp av vackra och spännande värdepapper hör definitivt aktiebrevet som är kopplat till *Lugnhamns Linne-Blekeri och Spinn-skola* från 1797. Denna anläggning låg norr om Stäket vid en vik av Mälaren. På aktiebrevets vinjett ser vi själva blekeriet och spinneriet i bakgrunden. I stället har konstnären Fredric Akrel valt att visa fälten med lin, våder av linne utlagda på marken samt arbetande människor och fritt springande hundar. Längst bort, på bildens vänstra sida, syns ett segelfartyg som kanske kommit för att hämta en last med linne. De stora trä-

Lugnhamns Linne-Blekeri och Spinnskola.
Ett av Sveriges vackraste aktiebrev med vinjetten graverad av Fredric Akrel 1797.
Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

den i förgrunden ger bilden balans och utgör i sig själva ett dekorativt element. Allt sammantaget blir bilden en symbol för det pastorala och lugna livet på landet i 1700-talets Sverige. Sedan kan denna bild vara hur felaktig som helst, men det är den vi får när vi blickar mot 1700-talet.

Konstnären och gravören Fredric Akrel (1748-1804) var 44 år när han utförde vinjetten till aktiebrevet från Lugnhamn. Han hade då redan huvuddelen av sin rika produktion bakom sig. Han hade som specialitet att vara illustratör och porträttgravör. Akrel har också gått till historien som föreståndare vid den Åkerman-ska globverkstaden.

Nu är det avbildade aktiebrevet en blankett, men de som en gång var giltiga hade undertecknats av betydelsefulla personer, nämligen Carl Johan Gyllenborg som var president vid Vasa hovrätt, överstelöjtnanten Axel Cronhielm, bankofullmäktige Adam Stålhammar samt krigskommissarien Carl Gustaf Almquist. Den sistnämnde var far till författaren Jonas Love Almquist. JW

Litteratur

Franzén, B., Janson, J. B. A., Strandberg, B. & Wiséhn, I.: *Svenska aktiebrev före 1850*. Stockholm 1991.

Indebetou, G.: *Svenska aktiebrev före år 1880*. Stockholm 1925. □

Vad kvinnor gjort för kvinnor (2)

”Pray to God. She will help you”

Av Eva Wiséhn

Kvinnokamp i Amerika

År 1850 väckte *Amalia Bloomer* uppmärksamhet genom att klä sig i byxor. Den s.k. petticoat-reformen var en agitation mot den vanliga kvinnoklädseln. Detta var ett starkt ställningstagande för kvinnans frigörelseprocess och ställning i samhället och fick namnet *bloomerism*.

I Amerika var det *Elisabeth Stanton* som påbörjade kampen för kvinnans rätt i samhället. Kvinnokampen sammanföll med kampen för slavernas frigörelse. Då Stanton och ett flertal andra kvinnliga abolitionister kom till den Internationella Antislaverikongressen i London 1840 upplystes de om, att de som kvinnor inte hade rätt att delta i förhandlingarna utan endast kunde delta som åhörare. Eftersom dessa kvinnor arbetat minst lika hårt som männen för slaveriets avskaffande blev de naturligtvis förbittrade.

Ur denna förbittring växte kvinnokampen fram. Stanton bestämde sig för att göra en ”framstöt”. Tillsammans med *Lucretia Mott* ordnade hon ett offentligt ”protest- och diskussionsmöte” i Seneca Falls 1848. Detta blev den amerikanska kvinnorrörelsens födelse. Mrs Stanton gav rörelsen inspiration genom sin våltalighet, men som organisatör blev *Susan Anthony* oerhört viktig. Susan Anthony lyckades 1854 få tre krav framlagda inför ett juridiskt utskott i New York. Männen i utskottet lät sig dock inte imponeras av kvinnornas kamp eller petitionens sextusen underskrifter. Hon fick sedan upprättelse, då USA år 1979 lät prägla ett endollarmynt med Susan Anthony’s porträtt.

År 1868 bildades *National Woman Suffrage Association*, kallad *National*, av Stanton och Anthony. Denna sammanslutning hade en helt annan inställning till kvinnofrågan än den senare samma år av *Lucy Stone* och *Henry Blackwell* bildade *National American Woman Suffrage Association*, kallad *American*. Först 1890 återfördes de båda rörelserna till en gemensam *The National Woman Suffrage Association* (NAWSA).

Alva Vanderbilt Belmont började efter sin makes död 1908 engagera sig i kvinnosaksfrågan. Hon bjöd in

11. Susan Anthony på ett amerikanskt 1-dollarmynt från 1979.

Christabel Pankhurst 1914 för en föredragsturné i Förenta staterna och öppnade sitt hem och sin portmonnä för *Alice Paul* och andra militanta feminister. Tillsammans med *Elsa Maxwell* skrev hon en suffragistopere, *Melinda and Her Sisters*, som kom upp på Waldorf-Astoria 1916. År 1921 blev hon vald till ordförande i National Women’s Party. Hon myntade uttrycket ”Pray to God. She will help you”.

Ett exempel på protest från National Women’s Party var när kvinnor började lyfta på hatten för förbipasserande herrar.

Två viktiga grundvillkor för seger ansågs vara: en minoritetsgrupp med tillräckligt mod och fantasi och en inspirerande ledare. År 1917 belägrade miss *Alice Paul* ”Vita huset” med sina medsystrar. De stod tysta med banderoller med orden: *Herr President, vad tänker ni göra för kvinnans rösträtt?*

Norsk kvinnokamp

I Norge bildades rösträttsorganisationer på 1880-talet och segern kom 1913 då norska kvinnorna fick full rösträtt. Det är alltså flera år före de svenska systrarna. Troligen påskyndade effekterna av unionsupplösningen 1905 regeringens beslut.

Katti Anker Møller (1868-1945) är ansedd som den främsta kvinnosakskvinnan i Norge, men det är framförallt för sina insatser för sexualupplysningen och abortfrågan som hon är känd.

Kvinnans självklara plats

Den första svenska förespråkaren för kvinnorna var poeten *Hedvig Charlotta Nordenflycht* (1718-1783). Hon skrev:

*Du föds med vett och drift,
med känsla och begär
och kvinnan liksom man fullkomlig
mänska är.*

13. Hedvig Charlotta Nordenflycht. Medalj utförd av *Elsie Dahlberg* 1979-1980. Brons, 40 mm. KMK 100 848:4.

En annan tidig förespråkare för kvinnans friare ställning i Sverige var *Fredrika Bremer* (1801-1865). Hon använde sig av sin författartalang för att peka på orättvisor och bristande jämlikhet mellan könen och människor i allmänhet. Framförallt vände hon sig emot mannens oinskränkta husbondevälde. Genom boken *Hertha*, som utkom 1856, sammanfattar hon sin kamp för kvinnan och hennes rätt att utvecklas och ta eget ansvar för sitt liv.

Även *Emily Flygare-Carlén* (1807-1892) hör till föregångskvinnorna. Hon var en av förra århundradets

13. Sophie Adlersparre av Erik Lindberg 1905. Silver, 51 mm. Finns även i brons. KMK 12 671:48.

mest lästa och översatta författarinnor som i senare tid omvärderats ur ett feministiskt perspektiv.

Även i Sverige fördes en stark rösträttskamp¹. Kvinnans plats ansågs vara i hemmet. Hon hade ansvar för barnen och hemmets skötsel. Ogifta kvinnor kunde möjligen få arbeta som tvätterskor eller tjänstefolk. Kvinnor med borgerlig uppfostran kunde kanske bli lärarinnor eller kontorister. Gifte kvinnan sig blev hon omyndig och kunde omedelbart avskedas. Kvinnor med barn fick överhuvudtaget inte anställning.

”Kvinnan kan, om hon vill, med framgång täfla med mannen”

Vissa reformer genomfördes under 1800-talets senare hälft, som t.ex. 1845 då lika arvsrätt infördes, 1846

14. Fredrika Bremer av Adolf Lindberg. Silver, 31 mm. KMK 101 189.

då kvinnan fick näringsfrihet och 1858 då hon blev myndig vid 25 års ålder. År 1870 kunde den första svenska kvinnan avlägga studentexamen och studera vid universitetet.

Vid universitet i Uppsala var under hela 1870-talet aldrig mer än fyra kvinnliga studenter inskrivna per termin. Studenterna hade emellertid inte rätt att bära studentmössan, den var förbehållen de manliga studenterna. På valborgsmässoafton 1892 ägde en slags feministisk demonstration rum i Uppsala, då sju av medlemmarna i Uppsala kvinnliga studentförening bar den vita mössan offentligt.

Ellen Fries (1855-1900) var den första kvinnan som disputerade vid Uppsala universitet, 1883, och *Karolina Widerström* (1856-1949) blev 1888 Sveriges första legitimerade praktiserande kvinnliga läkare. Ovan använda citat kommer från *Karolina Widerström*.

År 1859 grundade *Sofi Adlersparre* (1823-1895) tillsammans med *Rosalie Olivecrona* (1823-1898), född Roos, den första kvinnotidskriften, *Tidskrift för hemmet*, sedermera *Dagny*. Tidskriften fick stor betydelse.

År 1873 grundade *Anna Retzius* (1841-1924) den första svenska kvinnoaksförening *Föreningen för gift kvinnas eganderätt* (FFGKÄ). En annan föregångskvinna var *Ellen Anckarsvärd* (1833-1898). Hon spelade en betydande roll för arbetet med kvinnosaken. I många år var hon sekreterare i FFGKÄ. År 1874 var hon en av initiativtagarna till *Handarbetets Vänner* och ordförande i kommittén för de svenska kvinnornas deltagande i Chicago-utställningen 1893. År 1896 gick FFGKÄ ihop med det år 1884 bildade *Fredrika Bremer-förbundet* (FBF). ▶

12. Två medlemmar av National Women's Party lyfter på hatten för jämställdheten, Washington DC 1925. *Repro ur Beauty Queens. A playful History.*

16. *Sophie Adlersparre* av *Ivar Johnsson* 1924. Belöningsmedalj i brons, 31 mm, försedd med grönt band. Medaljen utgiven av *Handarbetets vänner*. KMK 22 413:3g.

År 1895 framträdde *Kata Dalström* (1858-1923) på Reymersholmens yllefabrik agiterande för att de arbetande kvinnorna skulle slåss för en mer jämställd lönepolitik. Det var hennes första framträdande. Hennes propagerande låg nära suffragetternas militanta metoder med hungerstrejk och demonstrationer.

Sverige Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt

Då ett förslag 1902 hade lagts fram om att gifta män skulle ha två röster, eftersom mannen samtidigt ansågs representera hustrun, kom en omedelbar reaktion från kvinnosakskvinnorna.

Kvinnosakskvinnor arbetade och agiterade för kvinnosaken men möttes länge av hån och ringaktning. En särskild organisation med målet att ge kvinnor rösträtt bildades. Initiativet kom från det politiskt obundna *Fredrika Bremer-förbundet*, grundat genom *Sofi Adlersparre* år 1884, och från *Stockholms Allmänna kvinnoklubb*, grundad 1898. Det ena var borgerligt orienterat och det andra socialdemokratiskt. I denna fråga gick kvinnor ihop över de politiska gränserna.

Samma år som WSPU grundades, 1903, bildades i Sverige *Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt*, LKPR. Det var en gren av *International woman suffrage alliance* (Internationella kvinnorättsalliansen)

med mål som rösträtt och valbarhet. Föreningen tog dock avstånd från suffragetternas militanta aktioner. Man hade möten, medborgarkurser och gav ut informationsskrifter, skrev pamfletter och uppvaktade regering och riksdag. Föreningens motto var: "Vi kunna aldrig göra så mycket för en stor sak som en stor sak kan göra för oss."

Ordförande i föreningen var bl.a. *Anna Whitlock*, *Lydia Wahlström*, *Signe Bergman* och *Karolina Widerström*. De ledde och samordnade för-

18. *Ann Margret Holmgren* av *C. J. Eldh* 1930. Plakett, 46x66 mm, brons. KMK 19 568.

17. *Anna Hierta-Retzjus* av *Erik Lindberg* 1926. Silver. 31 mm. Utgiven av *Kungl. Svenska Akademiens Hierta-Retzjus-stiftelse*.

eningens aktionerna för kvinnans rösträtt. Som vice ordförande reste *Ann Margret Holmgren* (1850-1940) runt i Sverige åren 1902-1906 och bildade lokalföreningar. Konstnären *C. J. Eldh* förevigade *Ann Margret Holmberg* på en medalj 1930. År 1908 hade föreningen 10 000 medlemmar och ca 120 lokalföreningar. Den svenska rörelsens organ var *Dagny* som 1913 döptes om till *Hertha*. Från 1912 gav de ut skriften *Rösträtt för kvinnor*.

En mycket viktig förkämpe av kvinnosaksfrågan var *Anna Lindhagen* (1870-1941). Hon var barnavårdsinspektör i Stockholm och samtidigt politiskt engagerad för socialdemokraterna. I sen tid blev *Anna Lindhagen* hedrad med en medalj utförd av *Kerstin Kjellberg-Jakobsson* 1974.

Anna Lindhagens bror, politikern *Carl Lindhagen*, tog upp frågan om kvinnans situation i riksdagen. Det blev en livlig debatt men ingen ändring i lagstiftningen.

19. Anna Lindhagen, en av den svenska kvinnorörelsens mest betydande personer. Medalj av Kerstin Kjellberg-Jakobsson 1974. Ensidig, 136 mm, brons. Skala 1:2. KMK 30 136.

20. Vykort 1911 med uppmaning att ge kvinnor rösträtt. I fonden ses Riksdagshuset.

Elin Wägner (1882-1949) var journalist och författare som genom sina två första romaner *Norrullsligan* (1908) och *Pennskaftet* (1910) slog ett slag för rösträttsfrågan och kvinnornas självständighet i ett modernt samhälle. Hon deltog aktivt i kampen för kvinnlig rösträtt.

Även Selma Lagerlöf (1858-1940) var starkt samhällsengagerad och gav offentligt uttryck för detta. Den viktigaste frågan för henne var den kvinnliga rösträtten. År 1906 skrev

hon en rösträttspetition och vid den VI:te Världskongressen för kvinnans rösträtt som avhölls i Stockholm den 12-17 juni 1911 höll hon ett uppmärksammat anförande i rösträttsfrågan.² Till kongressen kom 1 200 deltagare från tjugo olika nationer. Den mest betydelsefulla gästen var amerikanskan *Carrie Chapman Catt*, kallad *hela världens rösträttskvinnors okrönte drottning*. Chapman Catt grundade *The International Women Suffrage Alliance*. Den internationel-

la föreningen gav ut en tidskrift, *Jus Suffragii*, och vid kongresserna användes ett särskilt framtaget märke. Det delades också ut medaljer till förtjänta kvinnor. Föreningen finns än idag, under namnet *International Alliance of Women*, och använder samma logotyp.

Men kampen gick långsamt framåt och var starkt känsloladdad med många hätska utfall både från och mot kvinnor. Vid en landsomfattande petition 1913 fick man in 350 000

21. Selma Lagerlöf av Maurice Delannoy 1968. Brons, 68 mm. KMK 103 081.

22. Logotyp för International Women's Alliance, Jus Suffragii.

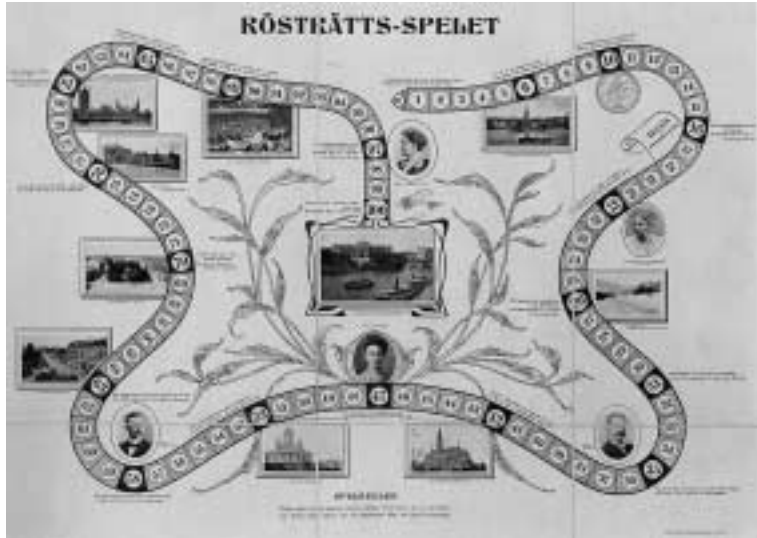

23. Mötesmärke vid det stora internationella kvinnorrättsmötet i Stockholm 1911.

namnunderskrifter. Rösträttsrörelsen gav ut ett stort kampanjmaterial, bl.a. ett *Rösträttsspel*.

Selma Lagerlöf har avporträtterats på flera medaljer, men aldrig på grund av sin kamp för kvinnlig rösträtt. Det är hennes författarskap som hyllats. Inte bara svenskar har hedrat hennes minne. Hon har varit mycket uppskattad även utomlands. Medaljen här intill är utförd av fransmannen Maurice Delannoy.

När rösträttsreformen infördes 1919-1921 innebar den ett genombrott för demokratin i Sverige. Vid riksdagsvalet 1921 valdes föregångskvinnorna *Elisabeth Tamm*, *Nelly Thüring*, *Bertha Wellin* och *Agda Östlund* i andra kammaren och *Kerstin Hesselgren* i första kammaren.

24. Rösträttsspelet.

I och med reformen 1919 fick alla svenska medborgare, kvinnor och män, allmän rösträtt till andra kammaren. Undantagna var omyndigförklarade, personer i konkurs och de som hade fattigunderstöd. Rösträttsåldern blev 23 år och alla med rösträtt kunde väljas in i riksdagen. Över en natt ökade antalet väljare inför riksdagsvalet från 1,2 miljoner till nära 3,2 miljoner.

I och med beslutet om allmän rösträtt upplöstes LKPR år 1921. De hade uppnått sitt främsta mål, rösträtt för kvinnor.

Noter

¹ Också männen kämpade för rösträtt för alla män. Allmän rösträtt för män kom först 1909.

² Till kongressen skapades ett sällskapsspel om vägen till allmän rösträtt.

Foto: Gabriel Hildebrand om inget annat angivits.

Litteratur

Clayhills, H.: *Kvinnohistorisk uppslagsbok*. Värnamo 1991.

Elgenstierna, G.: *Svenska adelns ättartavlor*. Stockholm 1925-1934.

Nationalencyklopedien. Diverse artiklar, t.ex. om Anna Lindhagen, Elin Wägner; kvinnlig rösträtt.

Nordisk familjebok. Artiklar om Kvinno-rörelsen; Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt; Olivecrona; Suffragett. Stockholm 1918.

Ullman, M.: *Kvinnliga pionjärer verksamma i Sverige*. Mariehamn 2004.

Wedbergs klippsamling 1911. KMK.

Östholm, H.: *Akademiska sekel*. Uppsala 2003.

Internet

www.regeringen.se 2004-09-22

www.ub.gu.se/kvinn/digtid/03
2006-07-07

MYNT- & FRIMÄRKSTILLBEHÖR

till lågpris

HF FRIMÄRKEN

Trålvägen 6, 434 92 Vallda
Tel. 0300-281 25, Fax 282 25
www.hffrimarken.com • info@hffrimarken.com

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507
S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar,
militaria och nålmärken, medaljer*

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

”Den nya carolinska tiden” under Karl XV

Benämningen *karolin* (även *carolin*) på mynt har använts som begrepp för olika valörer under 1600-1800-talen. Det svenska guldmynnet om 10 franska francs, som utgavs enligt latinska myntunionens bestämmelser 1868-1872 under den folkkäre kung Karl XV, kallades också *carolin*. Denna nya valör tillkom 1868 på initiativ av Enskilda Bankens grundare, A. O. Wallenberg (1816-1886), i den gamla ståndsriksdagen och var i själva verket ett internationellt gångbart mynt med ett innehåll av 2,90 g rent guld. Riksbanken bestämde utväxlingspriset till 720 öre riksmünt (7 riksdaler 20 öre) och inväxlingspriset till 715 öre riksmünt.

Nedanstående vers publicerades i stockholmspressen 1868 av signaturen ”Loke”. I dikten förekommer namnet ”Lea”, vilket syftar på medaljgravören vid Kungl. Myntverket, Lea Ahlborn (1826-1897). Hon utförde kungens porträtt på mynten, som är samma bild som på dukaterna och riksdalerna från denna tid. Att ”Lea sken” betyder att det nypräglade guldmynnet lyste av stämpelglans.

MGL

Karl XV kommer åkande nedför Slottsbacken i en släde som dras av två hästar 1868, samma år som den första svenska carolinen gavs ut. Till vänster ser man den byggnad som numera inhyser bl.a. Kungl. Myntkabinettet. Teckning av Gustaf Broling, född 1831, son till kopparstickaren och föreståndaren för Riksbankens sedeltryckeri Carl Abraham Broling. Gustaf Broling var verksam som illustratör i flera svenska och utländska tidningar. Se även omslagsbilden.

Guld!

*Den nya tiden är mig kär,
den nya Carolinska tiden;
ty gyllne blir nu jemt likviden;
och Sverige rikt som Peru är.*

*Snart ligger här i Nordanlanden
blott guld, blott guld på folk i
handen,
och blanka Caroliner gå,
i stora massor, som förslå,
i folkets fickor upp och neder.
Med lystnad tänker jag på eder,
I gäster från en bättre värld;
o, ställen fort till mig er färd!*

*En af de nya Caroliner
jag egde i dess första dar;
i börsen låg han ensam kvar,
en liten Flensburg bland ruiner.*

*Med Kungens bild af Lea sken
den enda tröst, som då jag hade,
och klangen af min guldsant sade:
”hvad du är för en lycklig en!”*

*Väl var han liten, just en trogen
bild af den lilla ”öringen”,
men mycket mera fin än den,
ty, Wallenberg i ljuset drog'en.*

*I carolin, eller 10 franska francs, utgi-
ven åren 1868-1872 under Karl XV:s
regering. Myntet motsvarade samma
mynt inom den latinska myntunionen.
Överst på framsidan ses texten 9/10
FINT med vilket menas 900 tusendelar
fint guld. Initialerna L. A. längst ner på
åtsidan anger gravören Lea Ahlborn.
Se också omslagsbilden.
Foto: G. Hildebrand, KMK.*

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.

Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:
<http://www.nmh-mynt.a.se>

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider

Vardagar 10.00 – 18.00

Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Ett brev från den svensk-amerikanske myntsamlaren Ragnar L. Cederlund

Av Ian Wishén

Strax före jul år 1935 anlände ett brev från Förenta Staterna till doktor Axel Wahlstedt i Stockholm. Redan när brevet öppnades kunde Wahlstedt se att avsändaren var en av sångerskan Jenny Linds beundrare. Brevhuvudet var prytt med ett porträtt över Jenny Lind. Avsändarens namn är utskrivet med versaler: "RAGNAR L. CEDERLUND / 548 Provident Avenue / Winnetka. Numismatist and Collector of Jenny Lindiana". På brevet står även, mycket noggrant, att Cederlund var medlem i: *The American Numismatic Association; Svenska Numismatiska Föreningen; Norsk Numismatisk Forening; Københavns Numismatisk Forening och Chicago Coin Club*. Med andra ord en man med en ordentlig knytning till ämnet numismatik.

Under en period var Cederlund vice ordförande i *American Numismatic Association*. Han skriver till Wahlstedt med anledning av en fråga som Wahlstedt ställt angående en medalj som en svensk sjöman erhållit från Förenta Staterna. Självfallet passar Wahlstedt på att ställa ytterligare frågor samtidigt som han vill veta något om Cederlunds medaljsamling. Cederlund svarar på god svenska, men här och där har engelska ord smugit sig in i texten eller felstavningar. Brevet är daterat den 11 december 1935 och lyder:

Herr Wahlstedt,

Edert ärade brev av den 22 Nov. har kommit mig tillhanda. Så även edert brev sent mig från Herr Thorson i Omaha. Ett par dagar efter jag hade motagit Thorsons brev, satte jag mig i förbindelse med U.S. Navy Dept: och med Direktören för U.S. Myntverk i Philadelphia angående den speciala medaljen vilken skulle varit utdelad till officerare och manskap på Kryssaren Baltimore 1890 då den överförde till Sverige kvarlevorna av den store uppfinnaren John Ericsson. Från Navy Dept: erhöll äntligen efter en lång väntan ett svar, nämligen den, att inget rekord för en utdelning av en sådan medalj finnes i Arkivet av U.S. Navy Dept: för år 1890. Från Direktören på U.S. Myntverk har jag ävenledes erhållit följande svar, att

någon sådan medalj, eller stansar för sådan har aldrig graverats på U.S. Myntverk. Jag har ävenledes förhört mig med ett par samlare av U.S. militärmedaljer, men utan resultat. De och jag själv äro av den övertygelsen, att denna medalj existerar ej, och historien om dess tillkomst är nog som man säger bara prat.

Angående Mr. John F. Winslow vars bild förekommer på den där John Ericsson Plaquetten illustrerad i "The Numismatist" 1926 på sidan 280 så har jag från goda källor funnit ut att han härstammar ej från någon svensk släkt.

Medaljen gjord av J. E. Fraser över en person vid namn David Barnard Ericson, har jag tyvärr inte lyckats utforska något om, jag har försökt från ett par samlare i de östra staterna att få reda på Frasers adr: men så tillvida har jag ej lyckats, och inte vet jag någon som har medaljen i fråga.

Några medaljer av vikt, i min samling finnes ej som inte äro förut omtalade eller beskrivna i S. N. M. eller i Hildebrand. Visserligen har jag 12 medaljer av Greta Garbo som Drottning Christina, med dessa 12 äro alla slagna med samma stans, ändast de äro slagna i olika metaller och olika former – runda och fyrkantiga. Ett par avtryck medföljer här i brevet. Av den runda medaljen finnes ett expl: i Kungl. Mynt Kabin: ett annat expl: har jag skänkt min vän Grosshandl: Carl Holmberg.

En annan medalj i min samling är slagen här i Chicago år 1893 på världsutställningen av "American Union of Swedish Singers". Bilden på framsidan är Herr John Örtengren då varande sångledare för kören, framsidan är den svenska pavilljongen på utställningen. Sedan Örtengren lämnat Amerika och kom hem till Stockholm, var han kassör vid den Kungl. Operan för en del år, om jag ej är missstagen avled han i Stockholm just för ett par år sedan. Medaljen är slagen i aluminium och är ej beskriven i någon bok i Sverige. Ett avtryck medföljer.

Vidare har jag en annan medalj av Karl von Linné denna medalj är beskriven i S. N. M. XVII sid 256-14 ända skillnad att min är slagen i

mässing och är 10 m.m. tjock. Ett avtryck medföljer.

Vid sidan om dessa ovan omtalade har jag även i min Jenny Lindiana samling, åtta stycken medaljer och plaquetter av Jenny Lind som ej äro beskrivna i S. N. M. ej håller i någon annan bok utgiven, och vid sidan om dessa i min samling vet jag av 3 eller 4 stycken i andra samlingar här.

Själv har jag hållit på för en tid med skrivandet av en bok på engelska språket över dessa Jenny Lind Medaljer – Plaquetter och Jettons, och om allt går väl så kommer nog denna bok att utgivas någon gång nästa år.

Ja i det fulla hela så är ju innehållet av detta brev av ringa hjälp till eder; men det är som man säger jag inget nu brår mitt samvete, jag har ändå svarat på edert vänliga brev och gjort så godt jag kunnat göra. I framtiden om så skulle vara, vill jag med nöje stå till tjänst om det är något som jag kan hjälpa med. Kan omnämna redan nu, att en ny Jenny Lind plaquet kommer snart att utsläppas här, stansen för nämnda graveras av en artist och medaljgravör här i Chicago. Om Herr Wahlstedt är intresserad för en av dessa skall jag nog passa på att få tag i en, ändast ett fåtal av dessa plaquetter kommer att bli slagna.

*Wishing you a merry Christmas and a Happy New Year.
Med utmärkt Högaktning
Ragnar Cederlund*

I brevet får vi veta att Cederlund planerar utgivandet av en bok om medaljer m.m. som avbildar Jenny Lind. Om han verkligen blev färdig med boken har inte författaren till denna artikel kunnat verifiera. Cederlund skrev emellertid en kort artikel i ämnet som döpts till "Jenny Lind medals and jetons" i *Numismatic Scrapbook Magazine*, vol. 7, 1941, s. 297, 389-390. Då fanns redan sedan tjuo år den lilla skriften av Leonidas Westervelt: "The Jenny Lind Medals and Tokens" som ingår i serien *Numismatic Notes and Monographs* No. 5, New York 1921.

Ragnar Cederlund lämnar i sitt brev olika uppgifter om medaljer med svensk anknytning. Detta gör

han för att hjälpa Wahlstedt i dennes efterforskningar om svenska personmedaljer. Annars var Cederlund mest intresserad av mynt och i synnerhet svenska mynt. Det finns en maskinskriven förteckning (flera originalexemplar finns hos olika ägare) över Cederlunds rikhaltiga myntsamling. Förteckningen är skriven i september 1947 av Mrs Anny T. Cederlund, Chicago. En stor del av de svenska mynten såldes på *Central States Numismatic Society, 1953 Convention Sale* (1 och 2 maj 1953 i Chicago), Långt senare anländer ett brev till Kungl. Myntkabinettet. Brevet kommer från Mrs Anny T. Cederlund, 505 ½ W. Riggin Street, Monterey Park, California 91754, U.S.A. Brevet är daterat 11 april 1968:

I shall be coming to visit Sweden in several weeks. With me I shall be bringing some Swedish coins and references which I hope to sell while

I am there. Included will be eight (8) plate coins as follows:

1 daler s.m. 1650, 1658, 1662.

2 daler s.m. 1712, 1716, 1717, 1719.

4 daler s.m. 1720.

Also, I have some silver coins, a number of which are proofs. There are several series of 1, 2 and 5 ore copper coins plus a few steel coins. The reference books and magazines are quite extensive and in excellent condition. Finally, I have miscellaneous medals, tokens, ortugs, etc.

Ett svar avgick från Kungl. Myntkabinettet (skrivet av Lillemor Lundström) den 18 april 1968:

Dear Mrs Cederlund,

Dr Rasmusson has received your letter of the 11th April, and thanks you for your offer. He is specially interested in seeing the following coins:

1 daler s.m. 1650, 1658, 1662; 2 daler s.m. 1752. It is possible that one or more of these coins could be of interest to the Coin Cabinet.

Någon affär mellan Kungl. Myntkabinettet och Mrs Cederlund kom aldrig till stånd. Möjligen var det så att hon sålde allt till Hirsch Mynthandel i Stockholm. Anny Cederlund lär ha avlidit vid mitten av 1970-talet.

Förutom artikeln om medaljer över Jenny Lind har Ragnar L. Cederlund skrivit ytterligare ett antal smärre artiklar – alla om mynt. Här förtecknas de artiklar som artikelförfattaren känner till:

French ecus counter-marked for Switzerland. *Numismatic Scrapbook Magazine*, vol. 4, 1934, s. 489-491.

Minting of Russian 5 kopecks at Avesta mint in Sweden, 1788. *Numismatic Scrapbook*, vol. 4, 1938, s. 121-123.

National Spain's first coin issue. *Numismatic Scrapbook*, vol. 4, 1938, s. 458.

The Necessity Coins of Wismar 1715. *The Numismatist*, 1940, s. 233-238.

The Siege Coins of Christianstad. *The Numismatist* 1934, s. 93-99.

The Siege Coins of Landau, 1702 and 1713. *The Numismatist* 1936, s. 3-9.

The Siege Coins of Rome 1849. *The Numismatist* 1932, s. 430-431.

The Siege Coins of Zamose 1813. *The Numismatist* 1938, s. 1040-1042.

Otryckta källor

Brev från Ragnar L. Cederlund, Chicago till Axel Wahlstedt, Stockholm, 11 december 1935. I kapsel innehållande Axel Wahlstedts korrespondens. *Antikvarisk topografiskt arkiv (ATA)*, Stockholm.

Brev från Mrs Anny T. Cederlund, Monterey Park, California till Kungl. Myntkabinettet, Stockholm, 11 april 1968. I kapsel innehållande utländsk korrespondens (bokstaven C) med Kungl. Myntkabinettet, ATA.

Kopia av svar från Kungl. Myntkabinettet (Lillemor Lundström) till Mrs Anny T. Cederlund, Monterey Park, California, 18 april 1968. I kapsel innehållande utländsk korrespondens (bokstaven C) med Kungl. Myntkabinettet, ATA.

Tryckta källor och litteratur

Wiséhn, I.: Ett antal numismatiskt intressanta brev skrivna av Robert Robertson Grönvall. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2004 nr 1, s. 3-19.

Westervelt, L.: The Jenny Lind Medals and Tokens. *Numismatic Notes and Monographs* No. 5, New York 1921. □

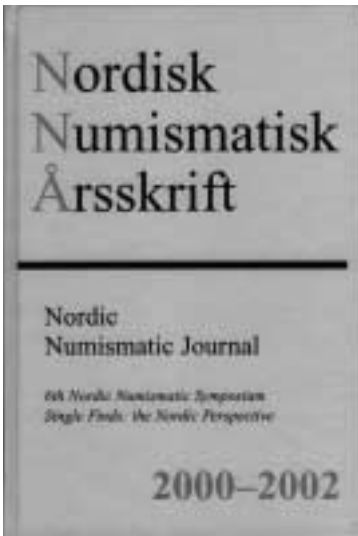
Första sidan av ett brev skrivet av svensk-amerikanen och myntsamlaren Ragnar L. Cederlund till Axel Wahlstedt i Stockholm den 11 december 1935.

Nytt om böcker – recensioner

Nordisk Numismatisk Årsskrift 2000-2002

Den senaste volymen av NNÄ har nu utkommit. Den bygger på föredragen från det Sjätte Nordiska Numismatiska Symposiet som hölls i Nationalmuseet i Köpenhamn den 23-24 november 2001. Syftet med dessa återkommande symposier är att samla nordiska numismatiker från universitet och museer samt studenter med numismatik som ämne. Symposierna har hållits sedan 1993, och vid varje tillfälle diskuteras ett specifikt ämne inom numismatiken. Denna gång gällde det ensamfunna mynt – *Single Finds: the Nordic Perspective*.

Redaktörer har varit Helle W. Horsnæs och Jens Christian Moesgaard från Nationalmuseet i Köpenhamn. Artiklarna är skrivna på engelska och tyska men har en sammanfattning på ett nordiskt språk. De flesta artiklar har också omfattande fyndkataloger och litteraturreferenser. Här följer innehållet i NNÄ 2000-2002:

Horsnæs, H. W., Moesgaard, J. Ch. (Danmark): *Foreword*. Sid. 5-8.

Christiansen, E. (Danmark): *Single Finds. The case of Roman Egypt*. Sid. 9-24.

Korthauer, C. (Danmark): *Jenseits des Limes: Einzelfunde römischer Münzen in Norddeutschland und Dänemark*. Sid. 25-43.

Lind, L. (Sverige): *Roman denarii found on Gotland: single finds*. Sid. 44-52.

Horsnæs, H. W. (Danmark): *Roman bronze coins in Barbaricum. Denmark as a case study*. Sid. 53-99.

Horsnæs, H. W. (Danmark): *Many coins from one site. Towards a method to distinguish between single finds and hoards in detector material*. Sid. 100-108.

Metcalf, M. (England): *Single finds of Wodan/monster sceattas in England and their interpretation for monetary history*. Sid. 109-148.

Feveile, C. (Danmark): *The coins from 8th-9th centuries Ribe – survey and status 2001*. Sid. 149-162.

Williams, G. (England): *Monetary economy in Viking-Age Scotland in the light of single finds*. Sid. 163-172.

Aarsleff, E. (Danmark): *Single finds of Viking-Age coins at Kirke Hyllinge and Vester-Egesborg (Sealand, Denmark) – some preliminary considerations on coin use*. Sid. 173-189.

Jørgensen, L. (Danmark): *Tracking down the aristocracy – Distribution patterns and coin use at the Viking manor and market at Lake Tissø, Denmark*. Sid. 190-207.

Kilger, Ch. (Norge): *Coin finds and the idea of monetary space*. Sid. 208-227.

Moesgaard, J. Ch. (Danmark): *Single finds as evidence for coin circulation in the Middle Ages – status and perspectives*. Sid. 228-275.

Jonsson, K. (Sverige): *The early coinage of king Magnus Eriksson in Norway and Sweden and a possible coinage by the duchess Ingeborg*. Sid. 276-303.

Sortland, S. (Norge): *An analysis of the coin finds from the church at Mære. Preliminary results*. Sid. 304-318.

Poulsen, B. (Danmark): *A Monetary Contraction in Late Medieval Denmark?* Sid. 319-334.

Andersen, L. Brorson (Danmark): *Preservation of Bronze Artefacts in Soil. Some preliminary results from the project "The Agrarian Landscape in Denmark"*. Sid. 335-345.

Matthiesen, H. (Danmark): *The effects of soil type on corrosion of archaeological coins*. Sid. 345-356.

Boken, liksom tidigare årgångar, säljs i Kungl. Myntkabinettets butik, Slottsbacken 6, Stockholm, men kan också rekvireras från Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, DK-1220 Köpenhamn. Pris i butiken för denna senaste volym är 310 SEK. För övriga volymer kontakta butiken, tel. 08-5195 5304.

MGL

Personalia

Erik Lindbergs fond

Årets stipendium ur Stiftelsen Erik Lindbergs Fond föreslogs av dess nämnd bli tilldelat konstnären Peter Linde i Saltsjöbaden som belöning för hans förnämliga porträttkonst på de medaljer han utfört.

En del av årets avkastning föreslogs bli reserverad för kommande års resestipendier till FIDEM:s internationella utställning av modern medaljkonst i Colorado Springs, USA. Kungl. Akademiens för De Fria Konsterna beslutade i enlighet med nämndens förslag.

Den som inte fått meddelanden om FIDEM:s kongress och utställning i september 2007 kan vända sig till Kungl. Myntkabinetet, Box 5428, 114 84 Stockholm, tel.: 08-5195 5300 (L. O. Lagerqvist eller Marie-Astrid Voisin efterfrågas).

fax 08-411 22 14, eller
e-post: info@myntkabinetet.se

LLt

En av Peter Lindes senare medaljer är denna över hovmannen, diplomaten och bankofullmäktige Johan Ekeblad, slagen 2003 för Svenska Akademien. Silver. Kungl. Myntkabinetet. Foto: Gabriel Hildebrand.

Ny medalj

En svensk armémedalj – med engelsk text

Vid besök i Skövde för att fira Skaraborgs regementes 375-årsjubileum den 30 september 2006 erhöll H M Konungen en 40 mm bronsmedalj, vars utseende framgår av bilden. Den har som synes ingenting med jubileet att göra och enligt ena sidans kommandotecken är den utgiven av generalinspektören för armén, vilket visat sig vara fallet.

Texten är helt på engelska och arméns slagord "One Way to flexible Operations" syftar på det svenska försvarets nya uppgifter efter nedrustningen, insatser utomlands, helst i FN:s tjänst. Tillverkarsignatur saknas. Genom vänlig hjälp av Christian Braunstein vid Statens försvarshistoriska museer och major Robert Almström vid arméns högkvarter kan det meddelas, att den slagits av Company Line AB i Luleå, som kallar sin produkt "coin".

Medaljens utformning har tagits fram vid arméavdelningen och inte av någon enskild konstnär. Man har använt fastställda symboler. Upplagan är enligt Almström "i princip obegränsad då vi beställer mer efter behov". Han säger också, att "texten

Medalj utgiven 2006 av den svenske arméinspektören (A I).
Brons, diam. 40 mm. Tillverkad i Luleå (osignerad). H M Konungens samling.
Foto: Gabriel Hildebrand.

är på engelska på grund av att den delas ut minst lika ofta utomlands som i Sverige." Detta sker "vid särskilda tillfällen till individer som A I själv väljer ut i syfte att ge beröm eller ett minne". I detta aktuella fall får vi anta att det var det senare som var avsikten. För den korrekta heraldiska beskrivningen nedan tackas statsheraldikern Henrik Klackenbergs.

Åtsida: Arméinspektörens kommandotecken, inom två rektanglar med gemensam mittlinje två korslagda kommandostavar och två korslagda svärd.

Frånsida: SWEDISH ARMED FORCES nedsänkt upptill medsols på ett

band, därunder utmed bandet SWEDISH ARMY följt av **One Way/to Flexible/Operations**. Därunder korslagda gevär och korslagda sablar (infanteriet och kavalleriet) samt längs kanten nedtill och motsols infanteriets symboler: pansrad arm (pansartrupperna); lågande granat (artilleriet), vingad, lågande granat (luftvärnet), femhörning lagd över korslagda yxor och ett stolpvis ställt svärd (ingenjörstrupperna), stolpvis ställt svärd omgivet av en blix (signaltrupperna), fyrekrat kärrhjul lagt över korsade svärd (trängtrupperna) och kughjul (tekniska kåren).

Rand: Slät.

LLt

Stockstraff för bortsnappad dubbelslant vid juletid

När fattighjonet Anders Sparrlund med förtroendeuppdraget som kyrkovaktmästare vid Sabbatsbergs fattigkyrka en söndag vid jultid 1770 inte kunde hålla fingrarna borta från den just insamlade kollekten utan stal en dubbelslant (= 2 öre silvermynt eller 6 öre kopparmynt) anade han inte riktigt följderna av sitt handlande. Han blev av med jobbet, annat var väl inte att vänta, men han blev också premiärlejon i en för just detta ändamål nyuppsatt straffstock vid kyrkans ingång.

Om denna händelse skriver Axel Mårten Rosenström, syssloman vid Sabbatsbergs fattighus, i sin *Historik öfver Sabbatsbergs Fattighus 1752-1896*, där han citerar ett protokoll av den 9 januari 1771:

... att Söndagen för sidstledne Juhle högtid har befunnits, det Kyrckjo-

wactaren vid Sabbatsberg, Anders Sparrlund, som tillika är på Fattighuset i sahlen N:o 3 intagen, bortsnappat utur bäckenet vid Kyrckjo dörren, en dubbel slant eller 6 öre Kopparmynt, hvilka på efterfrågan blifvit ditlagda af vinhandl. Herr Selle. Sparrlund Inkallades samt på tillfrågan, ärkjände genast, altsammans; men anhöll derjemte om gunstig tillgift, denna gången.

Alltså skall Sparrlund i anledning häraf genast endtledigas ifrån sin hittills innehafda Kyrckjo-wactarebeställning vid Sabbatsberg; Samt hvad egenteligen straffet det begångna brottet angår, så pröfvar Directionen skjäligit, det vid Fattighuset skall genast ett stockstraff inrättas, att nyttjas för de ockerjerliga och illa sinnade Fattighushjon, hvaruppå samma stock, efter dess förfärdigande, skall af Sparrlund komma för detta dess förföfvade snatteri, invigas under en Allmän Gudstjensttid honom till ett välförtjent straff och androm till varnagel.

Sabbatsbergs Fattiginrättning öppnade 1752. I sal nr 3 bodde fattighjonet Anders Sparrlund år 1770 som det berättas om här intill. Detta är fattighusets matpollett gällande 12 skilling banko i oktober 1832. Den är som synes också stämplad med S F. KMK.

Straffstocken var placerad utanför huvudingången till fattighusets kyrka. Den användes ett flertal gånger fram till 1881, då den överlämnades som gåva till Nordiska museet.

MGL

Riksbankens medalj till 250-årsminnet 1918

Rikets Ständers Bank – Sveriges Riksbank – bildades 1668 som en konsekvens av Stockholms Bancos konkurs samma år. Det tidiga året för grundandet av banken gör att Sveriges Riksbank idag är världens äldsta centralbank.

Bankens olika jubileer har alltid firats. Ibland har detta skett med hjälp av medaljutgivning, men också genom att utge särskilda pengar som kan kopplas till ett jubileum. År 1968 utgavs en sedel i valören 10 kronor och 2005 utkom en 100-kronorssedel till Tumba bruks 250-årsjubileum (se härom i SNT 2005:4 s. 99).

År 1918 firade banken att man funnits under 250 år. Detta gjorde man genom att inbjuda ett större antal gäster till en festmiddag. Samtliga deltagare skulle också få var sin medalj i silver. Medaljen hade modellerats av gravören, professor Erik Lindberg. Den präglades vid Kungl. Myntverket på Kungsholmen. *JW*

Riksbankens medalj 1918 till tvåhundrafemtioårsminnet av bankens grundande 1668. Utförd av Erik Lindberg.
Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

NUMISMATIK ÄR SPÄNNANDE!

Svenska Numismatiska Föreningens stiftades 1873 och är Nordens äldsta och största numismatiska förening med nära 1000 medlemmar. Föreningen anordnar föredrag, resor, auktioner och andra sammankomster.

Föreningen ger ut Svensk Numismatisk Tidskrift i samarbete med Kungl. Myntkabinetet, dessutom Numismatiska Meddelanden, Numismatiska Småskrifter och Monografier. SNF låter också prägla minnesmedaljer.

Årsavgiften är 250 kr, juniorer (under 20 år) 125 kr. Som medlem får du Svensk Numismatisk Tidskrift automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 200 kr för åtta nr per år.

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Banérgatan 17 nb

115 22 Stockholm

Tel. 08 - 667 55 98

www.numismatik.se

Telefon- och besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Boktips

Eva Wiséhn: *Tji pluringar i pluskan*. 1999. Skriven för barn. Utgivare: KMK. Hft. 16 s. 20 kr.

Gert Rispling m.fl.: *I hjärtat av Iran. En kortfattad mynthistoria med utgångspunkt i Pars/ Fars – det egentliga Persien*. 2004. Med arabisk sammanfattning. Utgivare: KMK. Hft. 22 s. 50 kr.

Göran Wahlquist (red.): *Samlaren Sven Svensson. Alla dessa mynt*. 2005. Utgivare: SNF och KMK. Hft. 118 s. 100 kr.

Kungl. Myntkabinettets butik
Slottsbacken 6, Stockholm
tel.: 08 - 5195 5304

Nya sedlar

England

Som förste skotte hedras ekonomlegenden Adam Smith (1723 - 1790) med att få sin nuna på en engelsk sedel, meddelar chefen för Bank of England, Mervyn King.

Smith är sedd som en av den moderna ekonomins fäder, och när den nya tjugopundsedeln kommer ut nästa år ersätter han kompositören Edward Elgar på sedelns baksida. Framsidan är självklart vikt åt drottning Elisabet II. Skottland har sedan länge gett ut sina egna skotte-prydda pundsedlar.

Tydiligen är ekonomi dessutom knappast någon gräddfil till sedelheder – Smith fick vänta 216 år efter sin död.

(TT)

Nordirland

Vissa idrottare pryder frimärken, andra får pryda riktiga sedlar, som nordirländaren George Best. Lagom till årsdagen av sin död hedras den legendariske fotbollsstjärnan med att få sitt porträtt på nordirländska sedlar.

Ulster Bank har beslutat att trycka en miljon sedlar i valören fem pund som pryds av Best klädd i såväl den nordirländska landslagströjan och Manchester Uniteds klubbdräkt.

Man har valt den valör som de flesta kan ha råd att spara som samlarobjekt enligt centralbankschefen Cormac McCarthy.

(TT); DN-Reuters

Pressklipp

Sedelklåpare

Uppenbarligen måste det finnas en eller flera klåpare på det centralasiatiska landet Kazakstans riksbank. Eller så är de ordblinda. För på en nytryckt sedel på 5 000 *tenge*, motsvarande drygt 100 kronor, är ordet bank felstavat. ”Detta är inte bara ett stavfel, utan har också politiska undertoner”, menar parlamentariker som vädjar till president Nazarbajev att omedelbart stoppa distributionen av sedlarna.

Ur Göteborgs-Posten
20 oktober 2006

Föreningar

Medaljcirkel i Göteborg

Våren 2007

29/1 Kerstin Staberg:
Albert Schweitzer.

26/2 Lennart Limberg:
Personen Gustav II Adolf.
Paul Levin visar medaljer.
Medtag gärna egna!

26/3 Pelle Engelbrektson:
Min samling.

Irene Eriksson: *Bror Hjorth*.

23/4 Bo Gustavsson:
Lars Grandel 1750-1836.

Eva Fredrikson:
Skulptören J. T. Sergel.

Sammankomsterna börjar 18.30 i Klubblokalen, Jungmansgatan 57, Göteborg. Kaffe och te serveras i pausen. Medtag gärna egna medaljer för expertisering.

Bengt Holmén
Tel.: 031 - 53 07 76

Myntklubben Skilling Banco

Våren 2007

18/1 Torbjörn Lindström:
Grekiska mynt från den Hellenistiska perioden.

8/2 Lagge Ekström:
Några nyupptäckta eller spännande varianter på svenska kopparmynt från 1700-1800-talen.

25/2 Antik- och samlarmässa i Cupolen, Linköping, kl. 10.00-15.30. Entré: 25 kr. Myntklubben Skilling Banco arrangerar. Bordsbeställning genom Sven Arweson, tel.: 013-762 38.

Möteslokal: ABF (Sparbankshuset), Snickaregatan 20, Linköping, konferensrum Prästkragen, plan 3, kl. 18.30 - 22.00.
www.teboden.e.se/mksb

Jubileumsmyntskön 1897 med stolar, filtar och matkorgar

När de nya tvåkronorsmynten som slogs till kung Oscar II:s tjugofem-åriga regeringsjubileum 1872-1897 erbjöds till allmänheten publicerades i Söndags-Nisses julnummer vidstående illustration. Platsen är Riddarholmen i Stockholm och i bakgrunden ses Riddarholmskyrkan. Här framställs massor av människor köande för att köpa det åtråvärda myntet. Om man tittar riktigt noga allra längst till vänster i bilden ser man de främsta i kön framme vid riksdagshuset på Birger Jarls Torg med ingång från Riddarholmskanalen. (Det var först år 1906 som Riksdagen flyttade till huset på Helgeandsholmen.)

Både trashankar och mer välklädda herrar och damer återges. Folk som mer eller mindre tröttnat på att vänta sträcker fram sedlar till en påhittig ung man som är beredd att sälja sin hårt förvärvade slant till högstbjudande. Såväl tior som femtio- och hundralappar ses i de framsträckta händerna, ja till och med en tusenlapp. Bäraren av stolen till vänster kan tänka sig hyra ut den för fem kronor i timmen.

I ett tidningsurklipp från dagen efter denna händelse har signaturen *Otton* skildrat följande:

Maken till den kö, som i går förmiddag och middag var att se å Riddarholmen, ha vi, tror jag, näppeligen förut haft här i staden. Det var de återstående jubileumsmynten som voro orsaken. Redan vid 11-tiden i söndagskväll kommo de första vederbörligen utrustade med stolar, filtar och matkorgar. De slogo sig ned vid riksdagshuset östra ingång och sökte där lä mot den kalla blåsten.

Det var en brokig skara. Alla slags pojkar, som mestadels spekulerade på att sälja platser, arbetare och herrar ur "societeten", trängdes med fruntimren, hvilka tycktes vara i majoritet. Här och hvar syntes en studentmössa. Nattufvarna i teten sågo betydligt "ruggiga" ut, men voro glada att först komma i besittning af den snöda jubileumsmammon.

Tvåkronorsmyntets värde steg ända upp till 15 kronor.

MGL

Köp dina julklappar
i Kungl.
Myntkabinettets
butik!

Det åtråvärda jubileumsmyntet från 1897 som fick folkmassorna att ringla i långa köer för att växla till sig dem till långt över det nominella värdet. Den som både tecknade, modellerade och graverade det vackra myntet var Adolf Lindberg och det var hans första mynt som snart anställd vid Kungl. Myntverket.

Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

AURUM AUKTIONER AB

stockholm

Auktion 3 Söndagen 4 mars 2007

Sjöfartshuset, Skeppsbron 10 | Stockholm

Inlämning pågår av

mynt, sedlar, medaljer, polletter, litteratur

Sista inlämning 31/12 2006

Vi har Skandinavians lägsta provisioner,
hos oss får både köpare och säljare mest för pengarna!

Alla objekt beskrivs utförligt både i tryckt katalog och Internetkatalog

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se

MYNTKOMPANIET

Vi håller **2 kvalitetsauktioner** och 9 månadsauktioner om året gemensamt med Frimärkskompaniet, Lars-Tore Erikssons Frimärksauktioner och AB Philea.

Vi söker **inlämningar** av bättre mynt, sedlar, frimärken, vykort, handskrifter, aktiebrev, autografer m.m.

Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom ca 20 000 kunder ser varje auktion via våra kataloger och hemsidan.

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38
E-post: mail@philea.se

www.myntkompaniet.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag

i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

Antikboden

Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Hamrin & Svahn Mynt AB

Fregattvägen 4, 153 83 TÄBY
Tel. 08-732 66 86, 070-212 64 55

Karlskrona Mynthandel

Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Rune Larssons Mynthandel

Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat

Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt

Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTTRABY
Tel. 0455-155 99

HB Myntinvest Corona

Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynthandel

Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia MM HB

Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel./fax 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel

Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6
Box 16390, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel

Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, 611 58 20,
Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel. 070-631 58 09

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB

Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-653 48 46, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel

Vasagatan 42
Box 490, 101 29 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/smf/

MYNTAUKTIONER

Vi tar nu emot material till vårens auktioner.

Se våra dagliga onlineauktioner
på **www.thauctions.com**

Här finner ni också de klubbade priserna på våra
två novemberauktioner i Stockholm och Köpenhamn.

Ahlström/Thomas Høiland Myntauktioner AB

Frimärken · Mynt · Vin · Smycken · Silver · Konst · Möbler · Design

Lygten 37 · DK-2400 Köpenhamn NV · Tlf 0045-3386 2424

Rådmanngatan 21 · SE-100 41 Stockholm · Tlf 0046 08-101010

info@thauctions.com · www.thauctions.com